

Naročnina mesečno 25 Din, za inozemstvo 40 Din — nedeljska izdaja celoletno 96 Din, za inozemstvo 120 Din

Uredništvo je v Kopitarjevi ul. 6/III

Telefoni uredništva: dnevna služba 2950 — nočna 2996, 2994 in 2950

SLOVENE

Ček račun: Ljubljana št. 10.650 in 10.349 za inzerate; Sarajevo št. 7563; Zagreb št. 39.011; Praga-Dunaj 24.797

Uprava: Kopitarjeva 6, telefon 2992

Izhaja vsak dan zjutraj, razen ponedeljka in dneva po prazniku

Komunistično gospodarstvo in Evropa

Izven dvoma je mnogo več ljudi prepričanih o pravilnosti komunistične gospodarske organizacije, kakršna je izvedena v sovjetski Rusiji, kakor pa se jih formalno prišteva h komunizmu. Tudi gospodarske kroge, zlasti pa delovne mase privlačuje boljševiški način gospodarjenja, odbija pa jih svetovnonazorni in kulturni program boljševikov, zlasti njihove npravne in verske zahteve, o katerih pa trdi ruski komunizem, da so bistveno in nerazdružno zvezane z organizacijo sovjetskega gospodarstva. Mik sovjetskega gospodarstva je v tem, da se predčuje delovnemu ljudstvu kot diametralno nasprotno s kapitalističnim gospodarstvom, proti kateremu se desetletja upravičeno dviga nejevolja delovnih množic.

V resnici pa bi se jako motil, kdor bi v ruskem gospodarskem sistemu videl izveden komunizem. Gotovo je v Rusiji izpeljano nekakšno družabno gospodarstvo. Toda sovjetski sistem je državno kapitalističen, v katerem odločujejo in so bistvene pomena kapitalistični motivi. Motiv ali notranje gibalno sovjetskega gospodarstva je čisto kapitalistično: kako z organizirano gospodarsko silo prihraniti čim več gospodarskih sil in kvantitativno kakor kvalitativno dvigniti produkcijo. Dejansko si je danes vsaj težko predstavljati kako privatno organizirano gospodarstvo, ki bi moglo biti tako enostransko kapitalistično, kakor je ruski komunizem. V tem oziru so sovjeti daleko nadkrilili celo Ameriške Združene države. Državni gospodarski kapitalizem je le potenciranje zasebnega gospodarskega kapitalizma. Značilno je, da sovjetsko gospodarstvo ne najde med kapitalističnimi državami nikjer toliko priznalne pohvale in občudovanja kakor baš v Ameriki in sicer pri največjih organizatorjih ameriškega velekapitala in financ. Obratno pa proučava Rusija še vse bolj intenzivno kakor Evropa ameriške gospodarske metode in si prizadeva, da izvede, kar se Ameriki morda še ni posrečilo. Londonski »Economist« je v septembrski številki objavil podatke, ki so preočividni dokaz, da v sovjetskem gospodarstvu docela prevladuje kapitalistični moment. V preteklem letu je nad petdeset odstotkov vsega nacionalnega dela v Rusiji šlo za dvig proizvodnje, torej za notranjo zgradbo gospodarstva. Delo in stroški, ki so jih sovjeti izdali za gradnjo stanovanj, v tej vsoti niso niti všteti. Nasprotno pa se je za uporabo dobrin, bodisi iz poljedelstva, rudnikov ali industrije, za transport in porazdelitev porabila komaj tretjina vse razpoložljive delovne sile. Niti kapitalistična Evropa ni nikdar ustvarila tako prevladajočega razmerja v prilog produktivne proizvodnje napram produktivnemu konsumu, kakor so to storili boljševiki. Tolikšno zapostavljanje konsumne produkcije — a ne v prilog ostale produkcije, ki bi bila preračunjena na tvorjenje kapitala — smo doživeli edinolet med svetovno vojno.

Tudi delovne metode, ki jih uporablja sovjetski gospodarski sistem, popolnoma odgovarjajo kapitalističnemu naziraju. Povsod se opazuje mrzlična težnja, dvigniti kolikor mogoče hitro in visoko produkcijo, ne da bi se kdo posebno veliko brigal za dobrobit posameznika ali tudi obče javnosti. Kar je tipično za gospodarski kapitalizem, opazujemo korak za korakom tudi v Rusiji: dviganje produktivne produkcije na stroške delovnega producenta na ta način, da se plačujejo nizke plače pri zmernih cenah, ali pa srednje plače pri zelo visokih cenah blaga, kakor je to slučaj trenutno v Rusiji. V vsakem slučaju sta oškodovana delavec in konsument. Sovjetski gospodarski kapital se dviga in raste edinolet iz pristradanih odtegljajev delovnemu ljudstvu. Niti boljševiki ne morejo več tajiti, da se ruskemu prebivalstvu slabo godi, slabše kot se mu je pod carji. Mogoče se godi boljše industrijski delavstvu, ki pa ne predstavlja niti deset odstotkov vsega naroda. Vsekakor se komunisti trudijo, da ne odbijejo delavstva. Dokazali so to z uvedbo sedemurnega delovnika. Imamo tudi že več uspešnih poskusov organizirati delavsko socialno politiko. Obratno pa so boljševiki marsikaj delovno prevzeli iz kapitalističnega leksikona, kar pomenja popolno negacijo socialističnih in marksističnih principov. Skrajni povsod je mesto časovne plače vpeljana plača od kosa in akordno delo. Zopet je prišla na dan črna tabla za manj sposobne delavce in premije za naprednejše. Sicer pa: mar ni gospodarska petletka že sama na sebi najhujši priganjaški sistem, ki nosi najrazvitejšo tendenco iztiseniti iz delavca zadnjo srago? Le v čem se boljševiška racionalizacija loči od kapitalistične racionalizacije na zapadu, ko je radi krize vrgla na cesto 25—30% kancliskih in ročnih delavcev. Nastale so res na drugih koncih države nove industrije in zaposlile nove tisoče — a prav tako roma tudi evropski in ameriški delavec z enega konca pokrajine v drugega, kamor ga pač goni kapitalizem. Ni to kapitalistična, docela protidelavska metoda, ako je v vsakem novem obratnem načrtu izrečno poudarjeno, da mora proizvodnja in storjeno delo narasti za toliko in toliko odstotkov več kakor pa izdatki za plače?

Da se sovjetski gospodarski sistem sploh vzdržuje, se ima zahvaliti predvsem človeškemu materialu, ki ga rabí, drugič pa okoliščini, da so boljševiki izredno znali svoje gospodarstvo preplesti — lahko rečemo — z nekakšno religiozno mistiko o posnivanju komunizma.

Sovjetski delavec je Rus, ki je neskončno bolj skromen in potrpežljiv kakor zapadni delavec. Predvsem pa nima borbenosti visoko kultiviranega, izobraženega evropskega delavca in si rajši še več pritrta, da mu le ni treba boriti se za zvišanje svojih prejemkov. Že za veliko pridobitev smatra, da mu gre vsaj majceno bolje kot ostalim ljudskim plastem. — Polem pa se je boljševikom posrečilo,

Sovjeti napovedujejo nov dumping

Razburjenje v Moskvi radi odpovedi trgovinske pogodbe z Anglijo

Angleška obkroževalna politika

London, 24. oktobra. G. Vprašanje odnošajev med Anglijo in Rusijo je postalo po odpovedi trgovinske pogodbe od strani Anglije, zopet aktualno in drži v napetosti vso angleško javnost. Opozicija je nastopila z vso odločnostjo proti odpovedi in vrši med delavstvom silovito propagando proti narodni vladi, ki je prav za prav vlada konservativcev. Laburisti so dvignili zopet staro geslo: »Boj draginjac, a na drugi strani se tudi v industrijskih krogih prav nič ne veselijo odpovedi trgovinskega sporazuma, ker se bojijo povišanja cen surovin in zmanjšanja angleškega izvoza v Rusijo. Anglija je lansko leto izvozila v Rusijo blaga v vrednosti 7.100.000 funtov šterlingov. V igri so torej važni interesi Anglije.

Poslanska zbornica je zavrnila nezaupnico, ki so jo predlagali laburisti radi odpovedi trgovinske pogodbe z Rusijo, in sicer z 225 proti 54 glasovom. Minister Neville Chamberlain je v daljšem govoru motiviral sklep vlade in zaključil, da bo mogoče priti do novega sporazuma z Rusijo edino pod pogojem, da ne bo več ta prodajala pod ceno lesa in žita.

O vzrokih, ki so dovedli vlado do tega dalekosežnega sklepa je znano naslednje: Predstavniki Anglije na gospodarski konferenci v Ottawi so obljubili Kanadi, da bo an-

gleška vlada odpovedala trgovinsko pogodbo z Rusijo iz leta 1930. Anglija se je zbala vpliva Združenih držav, ki postaja v Kanadi čim večji. Poleg splošnega načrta za ustvaritev zaključnega gospodarskega bloka med Anglijo in dominijoni obstoji prav ta skrb, da se Kanada pritegne zopet v območje Anglije. Zato je bilo treba najprej izpodbiti konkurenco Amerike iz angleških dominijonov. V ta namen so morali angleški predstavniki v Ottawi pristati na želje Kanade, da se trgovinski sporazum z Rusijo odpove ter tako omogoči izvoz kanadskega žita in lesa v Anglijo. Med razpravo radi odpovedi sporazuma je g. Baldwin v dolnji zbornici v kratkih besedah podal smernice trgovinske politike narodne vlade. Dejal je, da se v času gospodarske krize morajo posamezni deli angleške imperije združiti. Seveda bo, poteklo še mnogo časa, preden se bodo pokazali dobri učinki medimperijalnega sporazuma v Ottawi.

Poročila iz Moskve povedo, da je sovjetski tisk silovito reagiral na odpoved trgovinskega sporazuma. Posebno ostri so komentariji »Izvestij« in »Pravdec«. »Izvestija« bruhaajo žveplo in ogenj proti kapitalizmu, da hoče obkoliti sovjetsko Rusijo. »Zadeva angleške vlade je, ali naj žrtvuje gospodarske interese zato, da bi dosegla iluzorne politične uspehe. Toda prav tako je zadeva sovjetske vlade, da izbere sred-

stva, ki naj pokažejo Angliji, da so trgovske zveze s 160 milijoni prebivalcev vredne upštevanja«. »Izvestija«, kakor drugi listi jasno kažejo pot, ki naj jo Sovjeti nastopijo v odgovor Angliji. Rusija naj bi kupovala blago v drugih državah, na drugi strani pa naj dumping še okrepi, to se pravi, naj prodaja svoje blago še po nižjih cenah in naj uvede, oziroma postroji določbe o prisilnem delu. Listi zvrčajo krivdo za te nepopularne ukrepe že danes na Anglijo in kapitalistične države sploh.

Postojanke sovjetske Rusije niso v tem boju tako sijajne, kakor jih prikazuje sovjetski tisk. Položaj Anglije danes ni lahek, še slabši pa je gotovo položaj Rusije. Trgovinski posli z Rusijo zahtevajo ogromne kredite, ker Rusija težko plačuje. Tudi Nemčija se čedalje bolj obtavljva, da bi kredite podaljšala. Nič boljše se Sovjetom ne godi v Ameriki.

Kako bo končal ta boj navidezno gospodarskega značaja med Anglijo in Rusijo, ni mogoče napovedati. Danes ne more biti nikakega dvoma o tem, da je to samo epizoda iz široko zasnovane angleške ofenzive proti sovj. Rusiji. Anglija hoče na vsak način poravnati račune za sovjetsko propagando v njenih kolonijah, predvsem v Indiji in drugih državah, ki so doslej bile pod angleškim vplivom, bodisi Peraija ali Afganistan.

Herriot med slovenskimi rudarji

Predsednik francoske vlade obiskal tudi slovenske naselbine

Lens, 24. oktobra. (Brz.) Predsednik francoske vlade Herriot je včeraj otvoril novo rudarsko bolnišnico, Predsednika so pozdravile ogromne mase rudarjev, med katerimi so se nahajali tudi slovenski rudarji, ki so prišli iz okolišnih revirjev. Sprejema so se udeležila predvsem podporni društva Svete Barbare, pod vodstvom svojih odborov. Predsednik Herriot se je zanimal za položaj naših izseljencev in je obljubil, da bo njegova vlada storila vse, da bi se tudi priseljenci čutili doma v svoji novi krušni

domovini. Po sprejemu na magistratu si je predsednik ogledal vse nove rudarske naselbine, ki so bile zgrajene po vojni, častital premožkopnim podjetjem na dovršenem delu in na lepih socialnih ustanovah, ki so nastale. Izrazil je željo, da bi gospodarska kriza tega lepega napredka in te vzorne harmonije med različnimi narodi, ki tukaj služijo kruh, ne motila. Slovenski rudarji so bili zelo ginjeni radi predsednikovega obiska.

V Španiji požigajo cerkve

Svobodomiselne in boljševiške tolpe na skupnem uničevalnem pohodu

Sevilja, 24. oktobra. Neznanci so zažgali cerkev v San Sebastianu, v kateri so bile umetnine neprecenljive vrednosti. Čeprav so gasilci s podporo vsega prebivalstva skušali ogenj pogasiti, se jim ni posrečilo in cerkev je postala žrtev plamenov.

Prebivalstvo je nato odšlo pred županstvo in bučno zahtevalo, da se krivci kaznujejo.

Tudi iz Ecije poročajo, da je neka tolpa zažgala tamkajšnje cerkev in samostan bosih sestri. Gasilec pa se je posrečilo ogenj udušiti.

Mislijo, da gre za dobro organizirane požige skupine ljudi svobodomislicev-boljševikov,

ki se z avtomobili vozijo po deželi in skušajo požigati verske ustanove.

Še ena avtonomna država v Spaniji

Valencia, 24. oktobra. AA. Zastopniki vseh španskih strank izvzemši avtonomiste in konservativne republikance, so proučili načrt valencijske ustave in sklenili organizirati kampanjo za to ustavo. Dalje so sklenili sklicati skupščino zastopnikov treh valencijskih provinc, ki naj stilizira ustavo po vzorcu katalonske.

V Belgiji želi komandirati loža

Liberalci in socialisti v objemu

Bruselj, 24. oktobra. Senatorju Brocquevilleu se je po kratkih posvetovanjih posrečilo sestaviti volivno vlado, katere sestava je že znana. Poleg katoličanov t. j. predsednika Brocquevillea, Theunisa, Poulleta, Segerja, Tschofena, Sapa in van Overbergha sodelujejo v njej liberalci Hymans, Delvèze, Janson, Forthome in Bovesse. Vlada ima volivno značaj. Poslanska zbornica bo razpuščena še ta teden, nakar bodo takoj razpisane volitve.

Razpis volitev so zahtevali socialisti in liberalci. Uspeh, ki so dosegli socialisti pri občinskih volitvah, jim daje upanje tudi za državnozbornske volitve. V zadnjem času se opaža po liberalnem tisku težnja za sodelovanje s socialisti, da bi se ustvarila nekaka antiklerikalna fronta. To se je že zgodilo v Antverpnu, kjer liberalci in socialisti sodelujejo proti katoličanom. Ta nenavaden preokret pripisujejo sklepu na zborovanju prostozidarske lože, ki se je vršilo v Bruslju meseca septembra. Krilo v liberalni stranki, ki se zavzema za sodelova-

nje s socialisti, še ni tako močno, da bi moglo svoje želje tudi uveljaviti, zato je bilo mogoče še sestaviti koalicijo vlado med katoličani in liberalci. Nikakega dvoma ne more biti več o tem, da to krilo vedno bolj pridobiva na vplivu. Zato ni izključno, da bo po volitvah prišla na vlado koalicija med socialisti in liberalci.

Ugled novega ministrskega predsednika Brocquevillea je tako velik, da bo ta lažje premagal težkoce, ki jih je prizadela gospodarska kriza kakor Renkin. Pred volitvami vlade ne bo storila nikakega važnega gospodarskega ukrepa, ker nočejo liberalci v tem trenutku prevzeti odgovornosti n. pr. za povišanje davkov ali pa znižanje državnega proračuna. Nočejo si pač pokvariti volivnih postojank.

Bruselj, 24. okt. Nova vlada se prvič sestane na sejo jutri, v torek, popoldne. Zelo verjetno je, da bo že v sredo prečitala v zbornici dekret o razpustu parlamenta.

česar niso nikdar mogli in tudi ne poskusili privatni kapitalisti: vgnesti v delavčevost zavest vero, da se bori za veliko gospodarsko bodočnost in obnovo človeške kulture. Za ta cilj doprinaša sovjetski delavec žrtve in si nalaga odpovedi. Zlasti mlajše delavstvo vidi v tem smisel in cilj svojega življenja. Seveda stoji v ozadju tolikšne ideje tudi fizična sila. Stoinšestdesetmilijonsko prebivalstvo sovjetske Rusije se letno pomnoži za tri milijone. Traktorji in turbine usvarjajo v deviški sibirski zemlji prostor za nove in nove milijone. V takih razmerah s človeškim materialom ni treba gospodariti. Ako poginejo tisočiči, stopajo na njihova mesta milijoni. Kakor sicer v kapitalizmu, tudi pod sovjeti ni človek središče in cilj gospodarstva.

Izključeno je, da bi druge države kar vprek mogle posneti sovjetski gospodarski sistem. Prečvsem jim manjka fizičnega prostora, ki bi omogočal konstanten industrijski razvoj, s kakršnim raz-

polaga Rusija, ki ima v Sibiriji neizčrpen rezervar zemlje in sirovin. Drugič pa bi moral narod, ki bi se odločil za sovjetski gospodarski sistem, razpolagati z neizčrpnimi delavnimi masami, ki bi bile pripravljene prevzeti nase vsako odpoved in žrtev, kakor ruski komunistični delavec. Zadovoljiti bi se pa morale tudi ostale ljudske plasti z mnogo nižjim življenjskim standardom, kakor ga imajo danes.

Sovjetska gospodarska uganka torej ni nerazrešljiva. Kolikor pa poznamo razpoloženje med ljudstvom, pričakujejo tisti, ki se za sovjetsko navdušujejo, od komunizma nekaj čisto drugega. Ne da bi se odrekli individualnim težnjam, ne da bi se podredili trdemu gospodarskemu diktatu in prisiljenemu delu, ne da bi še bolj skrčili svojo prehrano — temveč, da bi lažje in udobneje živeli. Toda tega komunistični gospodarski sistem ne daje.

Drin.

Razburjenje na Irskem

Dublin, 24. okt. ž. V glavnem stanu sinfajnovcevlada veliko razburjenje radi tega, ker namerava walleski princ v najkrajšem času obiskati Ulster. Sinfajnovci pripravljajo veliko protiakcijo, ki pa še ni znana v podrobnostih.

Konec izseljevanja v Ameriko

Colombus (Ohio), 24. oktobra. AA. Na več zborovanjih, ki jih je Hoover priredil glede na bližajoče se predsedniške volitve, je naglasil, da bo do konca sedanje gospodarske krize gledal na to, da se številno priseljencev kar najbolj omeji. Hoover je navedel, da je že do zdaj po zaslugi te njegove politike ohranilo svoje službe okoli 500.000 Američanov.

Pomoč Podonavju

Budimpešta, 24. okt. tg. Studijska komisija za valutne in finančne probleme donavskih držav, ki jo je imenovala mednarodna trgovinska zbornica, je včeraj v Budimpešti končala svoje delovanje. Zastopani so bili delegati Anglije, Francije, Amerike, Italije, Nemčije, Avstrije, Poljske, Jugoslavije, Češkoslovaške, Romunije in Madjarske. Sprejeta je bila resolucija, ki zahteva, da se nemudoma izvedejo sklepi, ki so bili sprejeti v Stresi, in da se tudi razširijo in izpopolnijo. Prave in trajne pomoči za agrarne države je pričakovati samo na podlagi trgovsko-političnega liberalizma in popolnoma svobodnega izvoza, za katerega je treba ukiniti vse omejitve. Pripomniti je kot posebno važno, da sta se dela te komisije udeleževala tudi dva ameriška opazovalca.

Turizem v Jugos'aviiji

Beograd, 24. okt. AA. Oddelek za turistikominstrištva za trgovino in industrijo je te dni zaključil statistiko o turistiki v letu 1951.

Število tujih turistov je v Beogradu padlo leta 1951 v primerjavi z letom 1950 za 14%, v dravski banovini za 12 in pol%, v savski banovini za 16%. V vrbaski banovini je število turistov iz Jugoslavije naraslo, število tujcev pa padlo za 4%. V primorski je število domačih turistov naraslo za 26%, število tujih pa padlo za 7%. V drinski banovini je bil laní prav tolikšen promet kakor predlanskim, v ostalih banovinah pa je obisk padel za 12%. Tudi število prenočnin je povprečno za 12% manjše. Laní je bilo za 397.668 manj nočnin kakor leta 1950. Finančni efekt turistik je bil leta 1951 slabši kakor leta 1950, posebno zaradi velikih omejitev pri potovanju. Vkljub temu so tuji pustili na Primorju okoli 110 milijonov Din, v planinskih letoviščih 12 milijonov Din, v mestih okoli 75 in v kopališčih 8 in pol milijona Din. Zeleznice in narniki so imeli 27.160.000 Din prometa, gostilničarji in hotelirji pa 140 milijonov.

Leta 1951 je bil obisk tujcev in Jugoslovancev v posameznih banovinah takle:

Banovina dravska: 43.545 tuzemcev, 59.056 Jugoslovancev; savska: 50.116, 69.037; vrbaska: 1.857, 10.119; primorska: 25.828, 41.448; drinska: 11.048, 23.853; zetska: 26.173, 35.631; dunavska: 10.463, 10.987; moravska: 2.258, 41.650; vardarska: 6.813, 20.506; področje mesta Beograda: 14.236, 27.258.

Skupno število nočnin znaša 2.995.117. — Primorje je obiskalo 1.193.623 Jugoslovancev in 70.812 tujcev, s skupnim številom 933.053 nočnin. Planinske in jezerske kraje je obiskalo 33.920 Jugoslovancev in 15.407 tujcev s skupno 371.052 nočnin. Zdravilišča je obiskalo 82.495 Jugoslovancev in 3.361 tujcev s skupno 1.190.517 nočnin. Mesta in druge turistične kraje je obiskalo 150.513 Jugoslovancev in 118.736 tujcev s skupno 481.158 nočnin. Na turističnih ladjah je bilo 309 Jugoslovancev in 1481 tujcev s skupno 17.496 nočnin.

Zagrebska vremenska napoved: Počasí se bo pooblačilo, ostalo pa bo še toplo in precej stalno.

Anglo-irski spor

Kratek pregled zadnjih pogajanj med Anglijo in Irsko

(Od našega stalnega dopisnika)

London, 19. oktobra.

Najvažnejši politični dogodek je bil zadnje tedne za angleško široko javnost spor, ki je izbruhnil med Anglijo in med svobodno irsko državo, kateri predstavlja republikance de Valera. Niti velika pogajanja, ki so se vršila s Francijo glede nemških oboroževalnih zadev niso povzročila med ljudstvom veliko zanimanja in toliko krivdovitih debat kakor nesporazum z Irsko, ki je samo odprl komaj zacetlene rane in poklical iz zgodovine mnogo neljubih spominov v medsebojnih odnosih obeh narodov.

Leta 1923 so volivci Irsko po dolgotrajnem boju, ki je spravljal ob živce tako Angleže kakor Irce in bil na tem, da se izpremeni v javno revolucijo, podvržali angleški vladi v Londonu celo vrsto pogodb, ki so dale Irski današnjo ustavo in natančno določile njene bodice odnošaje in obveznosti do britskega imperija. Med temi pogodbami se nahajata tudi dve, s katerimi takratni voditelj republikanske opozicije, de Valera, ni bil zadovoljen in katerih tudi ni priznal. Prva teh pogodb določa, da mora svobodna irska država vsako leto plačati Angliji vsoto treh milijonov funtov sterlingov (okrog 750 milijonov Din) kot odplačilo za zemljišča, katera so za časa verskih bojev angleški aristokraciji Ircom vzeli in katere sedaj irska vlada zahteva nazaj, oziroma jih kar naravnost nacionalizira. Z drugimi besedami je ta denar odkupnina za svoje dni uropana zemljišča. Druga pogodba predvideva vsakoletno plačilo 2.111.000 funtov, ki predstavljajo razne pokojnine za angleške državne uradnike, ki so službovali na Irskem in so vzdrževali angleški režim. Z drugimi besedami naj plača Irsko pokojnino za svoje nekdanje trinože.

Prejšnje vlade so to breme prevzele, toda ko je pri zadnjih volitvah de Valera prišel nenadoma na površje, je takoj dal vedeti angleški vladi, da plačevanje teh dveh, po njegovem mnenju krivičnih vsot, preneha enkrat za vselej, češ, da prejšnje pogodbe, katerih irski narod ni priznal, njega tudi ne morejo vezati. Spor med obema državama je s tem izbruhnil na dan.

Pogajanja so se po uvodnih praskah v uradnih komunikacijah in po časopisju takoj začela in britanski minister za domanje, Thomas, je predložil, naj se sporna vprašanja predložijo kakšnemu imperialnemu arbitražnemu razsodišču, česar pa de Valera zopet ni sprejel, ampak je nasprotno zahteval mednarodno razsodišče, bodisi Zvezi narodov, bodisi razsodišču v Haagu, bodisi kateremkoli sodišču mednarodnega značaja. Angleška vlada je to odbila z motivacijo, da je spor notranja zadeva imperija, v katero se mednarodnopravno nobeđen nima pravice in se tudi ne sme vmešavati.

Nato so prišle grožnje od angleške strani. Angleški ministri so na političnih shodih in enkrat celo v londonskem parlamentu odkrito namigavali na represalije, češ, da bo angleška vlada prisiljena biti po sredstvih, ki Irski ne bodo prijetna, tako kot smo, da bo Anglija morala uvesti visoke uvozne carine na irske kmetijske pridelke, ki so po večini bili pokupljeni od angleškega trga. S takimi grožnjami je angleška vlada hotela pritisniti na irsko javno mnenje predvsem na irskega kmetla, kojega gospodarski interesi bi bili zelo ogroženi, da vpliva na irsko vlado v smislu popuščanja. Res je, da so angleške grožnje imele nekoliko uspeha in so spet nevarno alternativno, da ali nadaljuje »tlačanjskega tributa« ali pa izgubi zelo obširno tržišče za svoje pridelke. Toda samo spočetka, kajti Irec je

borec, je to vedno bil in ostane. Sprito groženj in nevarnosti njegov odgovor je že zrasel v isti meri, kakor njegova požrtvovalnost. Vsa njegova zgodovina je edinstven dokaz za to, Irec se žrtve ne plaša, tudi največjih ne, in če ga enkrat zgrabi trdglavost, potem žrtvuje vse, samo da pride do cilja.

Medtem torej, ko se je irsko javno mnenje pogloma mobiliziralo za novo svojo in Angležev, medtem ko so začeli tudi pristaši pomiritve z Anglijo prehajati v tabor de Valerinih somišljenikov in se je v Angliji začel zopet vzbujati stari protestantski gnev proti katolikom Irsko, so se pojavljali razni močni vplivi tako na irski kakor na angleški strani, ki so delovali za sporazum. Kolikor se tiče Irsko je znano, da je primas Irsko, kardizel nadškof MacRory, sam apeliral na predsednika de Valero, naj vse poskusi, da pride do sporazuma, v kolikor pride v poštev Anglija, pa so pritiskali liberalni in laburistični krogi na kralja, da zastavi svojo avtoriteto, da zopet ne pride do poboja med obema državama.

In res so se pogajanja znova začela. Na svojem potovanju v Ženevo se je de Valera ustavljal dalje časa v Londonu, kjer so mu žrtvovali dosedanega kraljevega zastopnika guvernerja MacNeilla in pristaši na to, da se pogajanja resno začnejo po zasedanju Zveze narodov. To se je tudi zgodilo. De Valera je prišel sam zopet v London in prinesel s seboj vse svoje zahteve, ki pa, ako jih preračunamo v funte, daleko nadkrikujejo vsote, katere angleška vlada zahteva od Irsko. De Valera je stal na stališču, da se naj izbržeje med obema državama vse denarne obveznosti in naj živita Irsko in Anglija lepo mirno druga poleg druge v okviru britskega imperija, a da naj bo to vse. Če bi pa prišlo do tega, da bi zahtevali medsebojne denarne obračune, potem so zahteve Irsko, ki je stoletja trpela pod angleškim režimom ter Angležem žrtvovala domala vse narodno imetje, mnogo večje, kakor pa materialnost, katere na podlagi pogodb iz leta 1923 Anglija lahko zahteva od Irsko. Na tej podlagi je angleška vlada odklonila nadaljevanje razgovorov in de Valera se je vrnil nazaj na Irsko, kjer je bil v Dublinu sprejet z velikanskim navdušenjem naroda, med katerim je imel priliko videti veliko svojih političnih nasprotnikov.

Angleško-irski konflikt se je torej poostil, na veliko žalost velikega števila nas miroljubnih Angležev, ki bi radi videli, da bi bil enkrat konec teh medsebojnih zbadanj in da bi se Ircom dalo nekaj, s čemer bi ni mogli odkupiti in izbrisati žalostne dogodke iz davne in bližnje zgodovine. Medtem je irska vlada že udarila visoke carine na angleško industrijsko blago in v Londonu se pripravljajo, da storijo isto na irske poljedelske pridelke. Konflikt torej narašča. Na žalost moram ugovoriti, da naš angleški tisk, ki bi moral vršiti drugo nalogo, zadnje čase očuje in hujska in ustvarja nezaprloženje napram irskemu narodu. To ni dobro. Prav tako pa se tudi na Irskem mišljenje radikalizira, predvsem ko se vidi, kakšne ogromne vsote je Anglija odpuštila Nemčiji, ki ima na svoji vesti krivde mnogo več in mnogo bolj pravičnih pogodb, kot so pogodbe iz leta 1923, katerih Irsko neče priznati, ker so krivične in so ji bile vsiljene. Pametna širokopotezna gesta angleške vlade bi bila Irec pridobila prej in že Valerovo stališče bolj oslabilo, kakor pa grožnje z represalijami. V sedanjih gospodarskih krizi ni Angleži nimamo poviša, da si napravimo še politično krizo, ki bi znala podminirati temelje britskega imperija. Gwilym O.

Svečanosti v Kumanovem

Ganljiva proslava 20 letnice osobodilne bitke

Kumanovo, 24. okt. 1. Z vseh strani so danes prihile v ta zgodovinski kraj delegati vseh naših narodnoobrambnih organizacij, centralne uprave Združenja rezervnih častnikov, Zveze dobrovoljcev in nešteli drugih. Mesto Kumanovo je bilo vse okrašen z zastavami. Na mnogih krajih so postavili slavoloke. Iz Skoplja so prihile na proslavo 20 letnice, odkar je srbsko orožje v zvezi z ostalimi balkanskimi državami stilo največjega sovražnika srbstva in ga potisnilo iz Evrope v Malo Azijo, pravoslavni škof Josif, poveljnik III. armade oblasti, general Milan Nedić, podban Krasojević in predsednik skopljanske občine Mihajlović. Kralj je poslal na proslavo svojega posebnega zastopnika, podpolkovnika Svetozarja Hadzića. Po liturgiji, ki se je izvršila v pravoslavni cerkvi sv. Petke, so se vsi delegati in velika množica ljudstva napotili na kraj, nazvan Prkin rid, kjer je skupna grobnica kjer so pokopani vsi borci za svobodo svojega naroda, ki so darovali svoja življenja v kumanovski bitki na oltar domovine.

Po cerkvenem opravilu, ki ga je izvršil skopljanski pravoslavni škof Josif, je govoril general Nedić, ki je v svojem govoru izjavil: »Kot poveljnik III. armade sem prišel na to sveto mesto, da se poklonim manom teh borec, ki so stili turški imperij. Na Nagoričanu so se zgodili usodni in za vse čase pomembni dogodki. Na Kosovem smo izgubili cesarstvo, toda smo ga znova dobili na Nagoričanu. Tukaj, na tem svetem mestu, se je spreminila karta Evrope. Tu, na tem svetem mestu, je bil položen temeljni kamen za kraljevino Jugoslavijo. Tu je zasijala svoboda srbskemu narodu.« General Nedić navada dalje, da je moglo srbsko orožje premagati mnogo močnejšega sovražnika sam oradi tega, ker se je sleherni zavedal svoje dolžnosti napram domovini. Končal je svoj govor z besedami: »Spite mirno, svete žrtve, svoj večni sen v objemu hladnega Nagoričana.« Za generalom Nedićem so se govorili delegati Zveze rezervnih častnikov g. Vujić, učitelj Todorović in suplent Dobrišinović. Med tem pa je krožila nad grobovi padlih junakov eskadra letal ter jih posipala s cvetjem. Na koncu žalostne proslave je izstrelila četa 22. pešpolka časten pluton.

Opoldne je dospela v Kumanovo delegacija odbora za postavitev spomenika padlim junakom v bitki pri Kumanovem iz Belgrada, ki se je dogovorila s kumanovskim odborom za postavitev spomenika, da bodo raje namesto spomenika zgradili

moderno bolnišnico za nego in zdravljenje otrok iz kumanovskega okraja. Po vseh solah so bila danes tudi predavanja o kumanovski bitki, v katerih so mladini orisali vse gigantske napore srbskega naroda, da izvojuje svobodo, ki jo je moral plačati z velikimi žrtvami. Šolski otroci so dobili tudi spominske albume s slikami iz kumanovskih bojev. Slična proslava je bila tudi na Merdarjih v bližini Podujeva. Tudi tej proslavi je prisostvovala ogromna množica naroda, ki se je hvaležno spominjala svojih dragih pokojnikov, ki so padli v balkanski vojni l. 1912.

Osebnosti

Belgrad, 24. oktobra. 1. Za kmetijskega svetnika 5. položajne skupine je postavljen pri banki upravi v Nišu Vladislav Valenta. Premeščeni so: veterinarski svetnik Otmar Novak iz Savskega mosta v Split. V 4. položajno skupino 2. stopnje so napredovali: Birk Ciril, Beve Vladislav, tehnična svetnika na tehničnem oddelku banke uprave v Ljubljani, Alfred Weider, tehnični svetnik na tehničnem oddelku pri mestnem načelstvu v Novem mestu, Veber Ribard, tehnični svetnik pri tehničnem oddelku banke uprave v Sarajevu. Iz 6. v 5. položajno skupino: Albin Pitamic, višji tehnični pristav pri tehničnem oddelku banke uprave v Novem Sadu. Iz 7. v 6. položajno skupino: Josip Bričelj, višji tehnični pristav pri okrajnem načelstvu v Ljubljani, Babnik Viljem, višji tehnični pristav pri banki upravi v Splitu. Prometni minister je postavil za svojega poverjenika in vsilca dolžnosti upravnika železniške delavnice v Smederevu, Ernesta Saneina, dosedanega poverjenika pri železniški delavnici v Mariboru. Za pristava 8. skupine pri okrajnem načelstvu v Trebinju je postavljen Šoka Josip. Nadalje so postavljeni: Kajnik Zdravko za pristava 8. skupine pri okrajnem načelstvu v Klancu, Alojzij Juvan za pristava 8. skupine pri okrajnem načelstvu v Tešnju in Alojzij Loučarić za pristava 8. skupine v ministruv notranjih zadev. Z odlokom finančnega ministarstva je premeščen k finančnemu ravnanstvu v Sarajevu za knjigovodjo 8. položajne skupine, Franc Božič, dosedanji knjigovodja pri belgrajskem finančnem ravnanstvu.

Dunajska vremenska napoved: Vreme se postopoma pooblačilo se bo še bolj in je pričakovati tudi dežja. V par dneh se bo temperatura znižala.

Nov val gorja na Goriškem

OVRA svobodno razširja svojo irišnoško diktaturo — Nove žrtve fašističnega lanalizma

Pariz, 24. oktobra. Z Tukajšnji listi italijanske antifašistične koncentracije pišejo, da bo Mussolini v najkrajšem času okrepil svojo diktatorsko moč. Zato je tudi izvršil revizijo statuta fašistične stranke, tako da bo fašistična stranka izgubila še tisto malo avtonomije, ki jo je doslej imela, ter bo spremenjena v meščansko milico, ki bo v službi države.

Obegeto je postala zelo aktivna tajna fašistična policija OVRA, katere delo ne more kontrolirati niti vodstvo stranke niti veliki fašistični svet, in je postala odgovorna elinofe Mussoliniju. Tisku je prepovedano, prinašati kakšna poročila o procesih, ki se vodijo pred izrednim tribunalom za zaščito države. OVRA zapira lažim neprijazne elemente ter jih deportira ravno v trenutku, ko je fašistična vlada lansirala v inozemstvo vest, da se v Italiji pripravljajo amnestije. S političnimi arčiranci postopajo policijske oblasti vedno slabše in so jim v zadnjem času prepovedale čitanje knjig in časopisov. Tako postopanje je spravilo politične jetnike v obup. V ječah v Valteri so začeli kaznjenci z gladovno stavko, isto je zgodilo tudi v Citta Vecchia, kjer je kakih 200 političnih kaznjencev. Na otoku Ventotene so v zadnjih

mesekih prignali veliko število političnih deportancev.

Položaj v Julijski krajini je naravnost obupen, ker se vsižo neprestano nove aretacije. V Kopru je bil aretiran neki kmet, ki so ga osumili, da je skupno z drugimi kmeti, ki niso člani fašistične stranke, te dni razohesil rdečo zastavo. V Podgradu je bilo aretiranih 12 oseb, katere dolžijo, da so sneli fašistični grb s fašističnega doma. Tudi v Čerovu je bilo aretiranih mnogo oseb, za katere mislijo fašisti, da so člani tajne slovenske organizacije. V Desentih je bil aretiran kmet Bernatič radi tega, ker je protestiral pri županu, ker se v teh kritičnih dneh, ko kmet ne more plačati niti zapostavil davkov, kaj šele nove, njihova posestva razprodajajo na javnih dražbah. Sodišča v Gorici, Trstu in Reki dnevno sodijo mnogo Slovencev in Hrvatov radi tega, ker so hoteli prekorajiti brez dovoljenja mejo. V Gorici je fašistični tajnik Avenanti, ki je znan zaradi svojih preganjanj slovenskega življa, postal postaviti te dni pred svoje stanovanje bomba, katero so našli fašistični miličniki. Ta bomba je dala Avenantiju povod, da je začel ponovno preganjati fašizmu neprijazne osebe.

Gömbösova agrarna reforma

Budimpešta, 24. okt. 2. V sredo bo Gömbös objavil delovni program svoje vlade. Prva točka tega načrta bo izvedba agrarne reforme, in sicer na ta način, da se ustanovi 1500 novih vasi s skupno 3 milijoni jutrov zemlje, v katerih bodo našli brezposelni svoj kruh. Ta velika agrarna reforma

bo izvršena s pomočjo zunanjega in notranjega posojila. Razen tega se bo ponovno pobiranje davkov na is način, da se bo predpisalo namesto dosedanjih 120 vrst davkov samo 30 vrst teh davkov. Izvršena bo reorganizacija vse madjarske industrije, ki bo v glavnem urejena za balkanski trg.

Nova češka vlada

Praga, 24. okt. 12. Kakor se poroča uradno, je bila danes sprejeta demisijska Udržalovega kabineta in je bil dosedanji predsednik poslanske zbornice Malypeir imenovan, da sestavi novi kabinet. Novi kabinet pa še ni bil potrjen, ker še niso končana pogajanja o programu nove vlade. Malypeir se je danes pogajal z zastopniki državnih uradnikov, katerim je izjavil, da državne finance nujno zahtevajo skrajšanje plač državnih uradnikov in da je vsak načelni upor brezpomemben. Nato je razpravjal Malypeir s finančnim ministrom dr. Straplom o znižanju plač. Tako se namerava, da ostanejo plače do letnih 12.000 Kč. neizpremenjene. Vse plače nad tem zneskom pa se bodo znižale od 4-12%, s čimer bo država prihranila 250 milijonov Kč.

Naš kliring s CSR

Praga, 24. okt. 12. V kliringnem prometu, ki je bil osnovan v českoslovaško-jugoslovanskem trgovinskem prometu radi značajnega medsebojnih zahtev, se je izplačalo na Českoslovaškem 70.000.000 Kč za českoslovaške izvoze, pri jugoslovanski narodni banki pa je bilo plačanih 150.000.000 Kč. Nepokrit je ostal torej preseček 60.000.000.

Mariborsko gledališče

F. Lehar: Friderika

Precej Leharjevih stvari smo že videli na mariborskem odru; po »Skrančkovem gaju«, »Veseli vdovici«, »Evi, deklici iz tovarne«, »Grofu Luksemburškem« in »Zemlji smehljajac« kot uvodno letošnje glasbeno uprizoritev in pa ob Goethejevem sicer malo zapoznelem jubileju še »Friderik«. Oba libretista, ki sta priradila Leharju že »Zemlji smehljajac«, sta v »Frideriku« zajela zgodbo ljubezni, ki je vezala pesnika Goetheja s Frideriko, hčerko sesenheimskega pastora Briona. Prvo dejanje se godi leta 1771 pred sesenheimskim župniščem: Goethe in Friderika si odkrijeta ljubezen. Drugo dejanje se vrši istega leta, toda nekoliko pozneje v Strassburgu ob priliki slavnosti, ki jo je Goetheju na čast priradila madame Schöll: Karol Avgust, veliki knez weimarski, povabi Goetheja kot vzgojitelja na weimarski dvor, kar pa Goethe odkloni, ko izve iz ust stotnika Knebla, da ne mara knez poročenih in v filisterstvo, zakonskih dolžnosti zagrebenih mož; toda ko izve Friderika za ta Goethejev sklep, se odloči k odpovedi ljubezni in teži žrtvi, da tako omogoči ljubljenu Goetheju srečo in blagostanje. Goethe se poslovil in odide na weimarski dvor. Tretje dejanje je zopet pred sesenheimskim župniščem; po desetih letih pride Goethe s knezom weimarskim pred sesenheimsko župnišče, kjer se selane s Frideriko, ki ji pred slovesom izpove sladkost spominov, ki ga vežejo na Sesenheim. Libretista Herzer in Löhrer sta se tukaj odmaknila od šablonskih opernih motivov, segla sta v zgodovino, priklicala Goetheja na oder s tem, da sta weimarskega velikana snela iz okvirja weimarskega sijaja in ga poslavlja na neko ploskev, ki je označena v dvojnolično umetniško vrednostjo operetnega libreta. Razen tega se tukaj s posebno značilnostjo ne razpletajo ljubezniški konflikt z občutnim končnim zakonskim snitjem, ampak s sentimentalno lirsko sceno ob zaključku, ko se Goethe drugokrat in to po desetih letih poslavlja od Friderike, ki jo je bil obsul z vso toploto mladinske ljubezni. Goethe odhaja v veličino in slavo, Friderika pa gine v jeseni življenjskega spoznanja, ki ga razodene Lenzu; kdor je Goetheja enkrat ljubil, ne more v svojem življenju nikogar več. Nežno lirčnost te zgodbe je obdal Lehar z najlepšimi melodijami zasulniki, ki prekašajo celo one v »Zemlji smehljajac« in ki združujejo v sebi poleg gibčne lirčnosti tudi rahle poslednje muzikalnih buffo elementov. S tem je dvignil Lehar, poleg Straussa in Kamlana najizrazitejši predstavnik novejšega dunajske operetne smeri, to svojo spevoigro, ki mu je najljubša, na operno višino. Skladatelj osvaja poslušalce in gledalce s silo živahne, barvite in lirčne melodike.

Mariborska uprizoritev »Friderike« je prva na slovenskem, in če se ne motim, tudi jugoslovanskem odru. Ravno radi tega je bilo treba večje vneme in brige pri pripravljanju dela, ki zahteva zlasti od režiserja točno poznanje takratnih razmer, nošnje, običaje itd. Režiser V. Skrbinšek je sloril kar možno, da je celoten uprizoritveni okvir uskladjal s časom dogajanja. Zal se ni stal radi prevelikih stroškov ni mogel sklidno uveljaviti do zadnjega inventarnega predmeta opreme in nošnje, tako da

so pač ti-le kmetje, ki prinašajo pastoru Brionu v prvem dejanju biro, po obleki sodeči preje gorjenjske korenine, nego sesenheimskega izvora. Posameznih delov opreme niti ne omenjam. Povzdignila je pa uprizoritev skrbno in odlično zasnovana realistična inscenacija, urejena živahnost in ubrana vzporednost in pokretu skupin na odru, ki odgovarja sedaj naraščajoči, sedaj usihajoči melodiki. Nemoteno potekajoče dejanje je govorilo o hvalevredni prizadevanosti, s katero se je Skrbinšek lotil svojega režiserskega posla, ki je tem težji, ker je tukaj treba pogoditi pravi značaj Leharjevega pomembnega skladateljskega dela, s katerim je očitno začutil potrebo po poglavitni in posmišljivi operete ter približevanju operetnih glasbenih motivov operni vrednosti.

Sodelovalo je mladina vse iz našega operetnega, solistskega in zborovskega, in celo dramskega ansambla. Razen J. Koviča in Založnikove, je menda vse nastopilo. Osrednja postava je tukaj Johann Wolfgang Goethe; to veliko tenorsko partijo je namenil Lehar slovcu Tauberju. Naš »Tauber« je bil Belizar Sanein, ki je v nastopu in maski prepričevalno praral pred občinstvo Goethejevo podobo. Njegov tenor je za naš oder zlasti v srednjih legah izdaten in polnozvenč. Do triumfa se je izpel v znanem Slagerkem sonospevu v drugem dejanju (Dekletoe, dekletoe...), ki je zelo hvaležna stvar in ki ga je treba trikrat, štirikrat ponoviti, da se ga občinstvo navzije, kakor se je o tudi Saneinu zgodilo ob sobotni premijeri. Frideriko je pela in podajala P. Udovičeva z mestona ganljivo prisrčnoščjo. Živahnost igre in temperamenta, ambicija in blesteč sopran so njena moč, ki ji omogoča vse izrazne možnosti od nežne in rahle lirčnosti, ki prevzema to Frideriko, pa do viših dramatičnosti. V razigrani razposajenosti se je razvilala Salomea, Friderikina sestra, v polubi, kakšno ji je vzela Savinova. Priznanje je tem umestnejše, ker je morala radi nesreče gđ. Barbiceve v zadnjem hipu uskočiti. Postroživ idiličen prizor, ki ga deljva teolog Lenz s svojim jagnjetom v prvem dejanju; in bi na vrednosti in ljubkosti pridobil, ako bi ta Harastovičev Lenz bil tudi tako izvrsten pevec kakor je igralec. Vse ostale osebe so bolj zabrisane in epizodnejše: pastot Brion (Furijan), njegova žena Magdalena (Kraljeva), mediciner Weyland (Danč), jurist Lense (Gorinšek), mediclna Jung Stilling in Meyer (Travnar), Blaz, stotnik Knebel (Grom), madame Schöll (Dragutinovičeva), madame Hahn (Zukrajškova), Lisoleto (Gorinškova), služkinja Kri-tin (Starčeva), poštar (P. Rasberger), knez Schaffler (Skrbinšek) in sluga (Alber Wilhelm). Vsi hipe spevoigre so se poglobili ob dokazu zrelosti, ki ga je podal orkester, in vzporedni skladnosti zborov; prvi kakor drugi sta v odlični šoli našega mojstrskega dirigenta Lojzeta Herzoga, na katerem je visela teža priprav. Omeniti je tudi vrlega scenografa Usarja in pa zaslužno sodelavko frizerko Marico Požarjevo. Po teatru je bilo praznično premijersko razpoloženo; tako imenitno zasledeno še ni bilo letos gledališče kakor ob tej premijeri. Živahnega priznanja in ploskanja obilo, zlasti zadaj med uka- in zabavežljivo mladožjo.